

DREPTUL

LEGISLAȚIUNE — DOCTRINĂ — JURISPRUDENȚA — ECONOMIE POLITICĂ

DIRECTOR: C. G. DISSESCU

PRIM-REDACTOR: V. ATHANASOVICI

REDACTORI: PAUL NEGULESCU, DEM. NEGULESCU, AL. CERBAN, G. MEITANI, G. G. DANIELOPOLU, G. C. CRISTESCU.

ZIARUL APARE
JOIA ȘI DUMINECA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA STRADA DOAMNEI, 20

REDACTOR-ADMINISTRATOR
B. P. RĂDULESCU

ABONAMENTELE

se fac pe an și pe jumătate de an
la 1 Ianuarie și 1 Iulie

Dela 1 Iulie până la 1 Sept. ziarul nu apare

GRIGORE G. PĂUCESCU

FONDATOR-PROPRIETAR

Un număr: 50 bani

Un număr vechiu 1 leu

COSTUL ABONAMENTULUI

Pe an, 40 lei; pe jumătate an, 20 lei

Studentii plătesc pe jumătate

Pentru străinătate se adaugă timbrul postal

SUMAR:

Schimbarea naționalității prin anexiune, de d-l Alfred Juvara.
JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ.— *Inalta Curte de casație și justiție, secțiunea III*: Ana M. Fuchs, personal și ca tutoare. cu Ministerul de finance.

Tribunalul județului Vastui: G. V. Moțăș cu Stefan V. Moțăș.—
Observație de S. R.

Schimbarea naționalității prin anexiune.— Legea din 9 Martie 1880 pentru organizarea Dobrogei.— Decizia Curții de casație din 2 Aprilie 1908 în afacerea Racovski.— Analiză din punctul de vedere al dreptului internațional.

Nu avem intențiunea să ne ocupăm aici de partea politică a afacerii. Dacă guvernul liberal a făcut bine sau rău când a expulzat pe Dr. Racovski, aceasta nu ne interesează câtuș de puțin. Să cercetăm numai chestiunea juridică, examinând deciziunea Curții de casație, care a declarat că Dr. Racovski este străin.

Dr. Racovski, într'o broșură eșită de curând și intitulată «Din regimul arbitrarului și lașității», pretinde că este român, de oarece atât tatăl său cât și el însuș, deși născuți bulgari, au devenit români prin anexiunea Dobrogei la 1877, căci erau în acelaș timp supuși turci și domiciliați în Dobrogea.

Inalta Curte de casație, secț. II (prin decizia electorală No. 830 din 1908, dosarul No. 1613)¹⁾, nu admite această teză și declară în principal că nici tatăl, nici fiul Racovski nu au devenit români, iar în subsidiar, că chiar dacă Dr. Racovski a devenit român prin anexiunea Dobrogei, el a pierdut această calitate.

Este bine înțeles că dacă teza Inaltei Curți este dreaptă, guvernul avea dreptul să expulzeze pe Dr. Racovski, ca pe oricare străin, care, după părerea guvernului, constituie

un pericol pentru siguranța Statului; dacă, din contra, teza Curții noastre de casație este greșită, guvernul a comis o mare nedreptate, cu atât mai mult cu cât s'a procedat într'un mod cu totul excepțional: 1° expulzând pe Dr. Racovski înainte ca tribunalele noastre să-l fi declarat străin; și 2° nelăsându-l să intre în România, unde, prin faptul acesta, călcă decretul de expulzare și cu ocazia noului proces s'ar fi discutat din nou calitatea de român a D-rului Racovski.

Chestiunile cari trebuiesc exminate sunt trei, în ordinea următoare: 1° tatăl și fiul Racovski au devenit ei români sau nu prin anexiunea Dobrogei; 2° dacă nu au devenit români prin anexiune, nu au devenit români printr'o lege posterioară; 3° dacă Dr. Racovski, devenit român prin anexiune sau lege posterioară anexiunii, nu și-a pierdut calitatea de român.

Curtea de casație nu examinează decât punctul 1 și al 3-lea; d-nii de Lapradelle și Emanuel Lévy, profesori francezi de drept internațional, examinează și punctul al doilea.

1° Chestiune: D-rul Racovski și tatăl său, au devenit sau nu români prin anexiunea Dobrogei?

Se știe de toată lumea că locuitorii unei provincii anexate, capătă *ipso facto*, naționalitatea Statului care anexează și perd naționalitatea Statului care a cedat aceste provincii.

Acest principiu se justifică prin interesul Statului care anexează și care nu poate admite ca o masă compactă, cum sunt locuitorii provinciei anexate, să rămână străini²⁾.

Asupra acestui punct nu poate fi nici o discuțiune posibilă; discuția începe numai cu punerea în aplicare

2) Răspunsul nu e satisfăcător, căsi e greu de admis astăzi că oamenii sunt încă atât de legați de pământ în cât faptul cesiunii unei provincii să atragă forțat denaturalizarea tuturor locuitorilor ei. Doctrina însă, toată, îl admite fără cea mai mică ezitare.

1) Vezi această decizie în *Dreptul* No. 32 din 1908, pag. 248.

a acestui principiu. Problema e foarte cunoscută și se formulează astfel: ce raporturi trebuie să aibă un individ cu provincia anexată, pentru ca să-și piardă naționalitatea sa de origină prin faptul anexiunii. Într-o provincie oarecare sunt oameni născuți acolo, alții numai domiciliați fără a fi născuți, unii sunt proprietari fără a fi nici născuți nici domiciliați, alții numai rezidenți sau chiar trecători. Este bine înțeles că nu toți acești indivizi cari au legătură cu provincia cedată au să-și piardă naționalitatea pentru a o căpăta pe aceia a Statului care anexează. Dar cari sunt aceia care o pierd?

Fără să intrăm în prea multe detalii, căci chestiunea este foarte cunoscută, vom spune că în doctrină chestiunea este discutată și că ne găsim în fața a cinci sisteme.

Pentru partizanii primului sistem, numai indivizii *născuți* în provincia anexată, oriunde ar avea domiciliul, își pierd naționalitatea de origină pentru a deveni naționali Statului care anexează; al doilea sistem nu se ocupă de locul nașterii și susține că numai locuitorii cari în momentul anexiunii erau domiciliați în provincia anexată, capătă noua naționalitate; al treilea sistem este mai riguros și cere atât faptul nașterii cât și acela al domiciliului în provincia anexată; al patrulea sistem prea larg se mulțumește sau cu origina sau cu simplu domiciliu și spune că este destul pentru a pierde naționalitatea sau să fii numai născut în provincia anexată și să fii domiciliat ori unde, chiar în străinătate, sau să fii numai domiciliat în provincia anexată ori unde ai fi fost născut. În fine, mai avem un sistem al d-lui P. Cauwès, profesor la facultatea din Paris, dar care, ca și sistemele 3 și 4, nu este decât o variantă a celor două sisteme principale: origina sau domiciliul.

Am să observ două lucruri: 1° că toate aceste sisteme au o egală valoare juridică, căci nu sunt decât niște expediente. Pe dreptate, anexiunea unei provincii nu ar trebui să aibă astăzi, când nu mai trăim sub imperiul ideilor feudale, de efect desnaționalizarea locuitorilor ei, dar fiindcă e vorba de interesul Statului, apoi orice sistem e bun. Dealtfel, tocmai din cauza acestui interes, chestiunea se regulează prin convențiuni, adică prin tratate internaționale, și Statele contractante sunt libere, în principiu, să aleagă unul din cele cinci sisteme, sau chiar să inventeze unul nou. De fapt însă, se întâmplă că tratatele nu sunt niciodată clare și clauzele lor se interpretează pe urmă de doctrină, jurisprudență și administrația Statelor contractante, cu observația că pe când jurisprudența Statului care anexează se arată mai largă decât trebuie asupra condițiilor de naționalizare, jurisprudența Statului care pierde provincia se arată mai riguroasă. Nimic mai instructiv decât exemplul Alsaciei-Loirena³⁾.

3) Vezi Weiss, *Traité théorique et pratique de droit international privé*, vol. 1, «De la nationalité», pg. 556 urm.

A doua observație este că orcât de împărțită ar fi doctrina, nimeni nu s'a gândit vreodată să susțină că simplul fapt că ești proprietar sau posesor în provincia anexată, sau simpla rezidență, pot să fie suficiente pentru a te face să capeți naționalitatea Statului care anexează. Toată lumea, adică doctrina, jurisprudența și practica internațională, este de acord pentru a cere unul din cele două elemente: origina sau domiciliul în provincia anexată.

Am intrat în aceste detalii pentru a dovedi că atât în doctrină cât și în practica internațională, chestiunea D-rului Racovski este foarte delicată și, prin urmare, Curtea noastră supremă putea să aleagă pe unul din cele cinci sisteme, fără ca prin aceasta să comită vre-o greșală și fără ca Dr. Racovski să se poată plânge dacă sistemul ales de Înalta Curte îl consideră ca străin, pe când celelalte sisteme l'ar fi considerat ca român.

Să vedem însă dacă Dr. Racovski poate invoca vreunul din cele cinci sisteme.

Nici Dr. Racovski, nici tatăl său nu sunt născuți în Dobrogea; lucrul acesta rezultă din certificatele eliberate de primăria orașului Kotel, de unde se vede că ambii sunt născuți în acest oraș⁴⁾, dealtfel nici Dr. Racovski nu contestă acest lucru.

Rezultă, deci, pentru partizanii sistemelor cari cer pentru pierderea naționalității, faptul nașterii în provincia anexată, că nici Dr. Racovski, nici tatăl său nu au devenit români prin anexiune.

Dr. Racovski pretinde însă că tatăl său era domiciliat la 1877 în Dobrogea, și că, în virtutea acestui fapt, a devenit român; iar el, Dr. Racovski, în calitate de minor, avea același domiciliu și prin urmare se bucură de aceleași drepturi. Invoacă deci sistemul domiciliului. Să admitem că acesta este sistemul teoretic singurul bun; că acesta este sistemul adoptat de legea dela 1880, că acesta este sistemul jurisprudenței noastre, și să ne întrebăm dacă în adevăr tatăl Racovski era sau nu domiciliat în Dobrogea înainte de 1877.

Tatăl D-rului Racovski, sau exact Gheorghe Stancef, era crescător de vite în Dobrogea, unde ținea pământ în dijmă și unde era chiar proprietar, dar locuia din tată în fiu, cu toată familia sa, în orașul Kotel din Bulgaria, unde era înscris în listele electorale și de unde nu a plecat definitiv pentru a se mută în Dobrogea decât în 1880-81⁵⁾.

Admitem, fără discuțiune, că Gh. Stancef era înainte de anexiune proprietar de vite și chiar de pământ în Dobrogea, dar aceste calități nu sunt suficiente pentru a-l transforma în român prin legea de anexiune (1880), căci am văzut că în toate sistemele de drept internațional nu e suficient nici să fii proprietar, nici posesor, nici să ai simpla reședință, ci trebuie neapărat să fii sau născut sau domiciliat. Dovedește Dr. Racovski cu ceva că tatăl

4) Certificatele No. 1720 și 3530 eliberate de primăria comunei urbane Kotel. *Regimul arbitrarului și lășității*, pag. 222 și urm.

5) Vezi certificatele, loc. cit., pag. 222 și celelalte.

său eră domiciliat în Dobrogea înainte de anexiune? Nu, căci simplul fapt că este proprietar și crescător de vite în Dobrogea, nu atrage dela sine, prin însuș faptul acesta, că era domiciliat în Dobrogea, mai ales când din certificate rezultă: 1° că din tată în fiu, toată familia Racovski este născută în orașul Kotel, unde sunt trecuți în listele electorale; 2° că nu au părăsit definitiv acest oraș decât la 1880—81, pentru a nu se mai reîntoarce.

Dacă ne raportăm la teoria codului nostru civil în materie de domiciliu, găsim următoarele noțiuni. Sunt două domiciliu: de origină și de achizițiune. Domiciliul de origină este acela pe care îl avem fiecare în ziua când devenim capabili și trebuie să avem un domiciliu personal, căci în doctrina codului nostru fiecare trebuie să aibă un domiciliu. De aci ideia domiciliului de origină pe care îl capeți în mod forțat dela lege și îl păstrezi până în ziua când îți alegi un altul. Acest domiciliu de origină este în general la locul unde erau domiciliați părinții noștri în ziua când devenim majori. Acestui domiciliu de origină, despre care legiuitorul nu vorbește nicăiri, dar îl admite în mod nediscutabil, i se opune domiciliul de achizițiune, adică domiciliul pe care o persoană capabilă îl poate alege după placul său, dar în condițiunile prevăzute de lege, și anume: a) locuința reală; b) intenția de a-și fixa principalul stabiliment. Aceste două elemente trebuiesc neapărat pentru a-ți putea schimba domiciliul de origină și a dobândi un altul, căci numai domiciliul de origină este dispensat în teoria codului de necesitatea locuinței reale⁶⁾.

Cum se pot stabili aceste două elemente ale domiciliului de achizițiune? Locuința reală se dovedește prin orice dovadă, ca toate faptele. Intenția de a-și stabili principalul stabiliment, se dovedește tot după teoria codului nostru, regulat prin declarația expresă atât la primăria locului care îl părăsești, cât și la aceea a locului unde te muți, și neregulat această intenție poate rezultă din diferite alte circumstanțe pe cari instanțele de fond le vor aprecia.

Să aplicăm aceste reguli cazului Racovski.

Domiciliul de origină al lui Gheorghe Stancef eră, fără discuție posibilă, în Bulgaria, în orașul Kotel, unde s'a născut și unde probabil că erau domiciliați și părinții săi.

A căpătat el oare domiciliul de achizițiune în Dobrogea? Dovada e departe de a fi făcută, căci, pedeoparte, din certificatele menționate rezultă că el eră stabilit realmente la Kotel până la 1880—81, când s'a strămutat cu totul în Dobrogea, iar declarație expresă la primăria orașului Kotel că înțelege să se fixeze în Dobrogea, nu a făcut niciodată. Rezultă, deci, în mod indiscutabil că Gheorghe Stancef, și prin consecință fiul său minor Dr. Racovski, nu au fost domiciliați în Dobrogea decât dela 1880—81,

când s'au stabilit realmente în Dobrogea și au părăsit astfel domiciliul de origină din Bulgaria.

Dealtfel, lucrul acesta nu are nimic de mirare. Munții noștri sunt plini de mocani transilvăneni, cari vin periodic în fiecare vară la păscut cu oile, fără ca prin aceasta să susție nimeni că acești mocani sunt considerați ca domiciliați în timpul verei pe munții cari îi pasc. Mai mult, țara Românească, și chiar Dobrogea, e plină de mocani din Transilvania, cari vin cu oile pentru mai mulți ani în țară, și fără ca prin aceasta să-și fi pierdut domiciliul lor original din Transilvania, căci încăodată repet că singurul fapt de a fi chiar proprietar într'un anumit loc, nu atrage după dânsul domiciliul legal, când nu ești născut aici, adică când ai avut un alt domiciliu de origină.

Este sigur deci, că acum 50 ani, în Dobrogea, pe atunci sălbatecă și nepopulată, Bulgarii se mulțumeau să crească vite, fără a-și transporta familia și schimbă domiciliul.

Conchid: Gheorghe Stancef și prin consecință Dr. Racovski, fiul său, nu au devenit români prin anexiunea Dobrogei, de oarece născuți în Bulgaria, în orașul Kotel, și-au păstrat domiciliul în acest oraș până la 1880—81, adică patru ani după anexiune. Doctrina, jurisprudența, practica internațională cer neapărat ca cineva să fie ori născut, ori domiciliat în provincia anexată pentru ca să-și peardă prima naționalitate.

Simplul fapt al rezidenței, al posesiunii, sau chiar al proprietății în provincia anexată, nu produce absolut nici un efect asupra naționalității.

Aceasta, credem noi, este teza Inaltei Curți de casație, în hotărârea din 2 Aprilie 1908, deși Curtea nu este tocmai clară, căci în loc să întrebuițeze cuvântul domiciliu, singurul care are valoare în diferitele teorii de drept internațional, se servește de cuvântul «stabiliti».

În adevăr, Curtea procedează întocmai ca noi și stabilește în fapt că atât Gheorghe Stancef cât și fiul său sunt și născuți în Bulgaria, și domiciliați în orașul Kotel, iar în Dobrogea, unde aveau vite și stână, «nu veneau decât cu ocaziunea ocupațiunii lor de crescători de vite».

«Că, în adevăr, prin cuvântul locuitor, legea în art. 3, a înțeles pe acei cari erau stabiliți în Dobrogea la data acolo arătată, iar nu și pe acei cari erau stabiliți în alte țări și care nu veneau în Dobrogea decât în mod vremelnic, ca să exploateze pământurile ce aveau acolo.

«Că în această situațiune se găsea Gh. Stancef, el nu făcea decât să trimită turmele sale în Dobrogea, ca să pășuneze pe pământul ce i se concedase de guvernul otoman, locuința sa însă era în Bulgaria în Kotel unde era stabilit cu familia.

«Că, fiind dovedit că nu a părăsit Kotelul, decât cu mult după 11 Aprilie 1877, adică toemai în anul 1880—81, când s'a stabilit în Mangalia, este invederat că nu a devenit cetățean român, în baza art. 3 din lege, nici apelantul, fiul său, și prin urmare cu drept cuvânt acesta din urmă a fost șters din listele electorale».

Dacă Inalta Curte prin cuvântul «stabilit» înțelege «domiciliat» în sensul juridic al cuvântului, atunci teza Curței este teza noastră și nu avem nimic de obiectat decât numai că s'a servit de un cuvânt impropriu care poate

6) V. Beudant, *Cours de droit civil*: «Etat et capacité des personnes», pag. 246; D. Alexandresco, *Codul civil român*, tom. I, pag. 268 urm.

da loc la confuziuni, căci cuvântul «stabilit» poate fi luat și în înțelesul de «reședință».

Dacă, din contră, Inalta Curte a luat cuvântul de «stabilit» în înțelesul de reședință, atunci comite o eroare, căci nimeni nu s'a gândit vre'o dată nici în doctrină nici în practică, prin tratate internaționale să atribuie simplului fapt al reședinței vremelnice și în afară de domiciliu un efect așa de important ca pierderea naționalității: ne-am găsi în prezența unui nou sistem de drept internațional, dar care ar fi imposibil de apărut.

De aceea credem că cuvântul «stabilit» întrebuințat de Inalta Curte, este echivalentul cuvântului domiciliu, mai cu seamă că îl găsim opus cuvântului «vremelnic», și dacă este astfel, atunci Curtea noastră, când interpretează cuvântul de «locuitor», întrebuințat de legea dela 1880 în înțelesul de domiciliat, este de acord cu cea mai mare parte din doctrină și cu toată jurisprudența⁷⁾.

Două profesori de drept internațional dela facultățile de drept din Franța, și-au dat părerea asupra deciziunii Curței noastre de casație.

Cel dintâiu, d-l de Lapradelle, profesor de drept internațional la facultatea din Paris, critică decizia în *Revue de droit international privé et de droit pénal international*, No. din Mai-Iunie 1909.

Pentru d-l de Lapradelle, cuvântul «locuitor» întrebuințat de legea dela 1880, art. 3, «toți locuitorii Dobrogei, cari la 11 August 1877», etc., însemnează «rezident», iar nu «domiciliat». Aceasta este prima eroare. Cuvântul românesc «locuitor», care este echivalentul cuvântului francez «habitant», nu are deloc numai înțelesul de «rezident», ci este un termen general în care intră cu cea mai mare înlesnire domiciliatii, proprietarii, posesorii de pământ. Așa, de exemplu, când spunem că România are 6 milioane «locuitori», nimeni nu înțelege că acești 6 milioane au toți rezidența în România, ci înțelegem «supuși» români, fără a ne preocupa de acei puțini cari au reședința sau domiciliul în străinătate.

A doua eroare o comite d-l de Lapradelle când consideră că Gheorghe Stancef eră domiciliat în Dobrogea, iar la Kotel, în Bulgaria, nu avea decât simpla reședință:

«Ei (Bulgarii) aveau în Dobrogea turmele lor, stănele lor, pământurile lor, în scurt, *domiciliul* lor; ei aveau alături (în Bulgaria) familia și casa lor, într'un cuvânt, reședința lor».

De unde rezultă această situație? În teorie este tot atât de probabilă situația inversă, adică bulgarii își aveau domiciliul lor în Bulgaria și rezidența în timpul verei în Dobrogea. În drept pozitiv însă ipoteza d-lui de Lapradelle trebuie dovedită, căci după teoria codului Napoleon, bulgarul de origină născut din tată în fiu la Kotel, își păstrează acest domiciliu de origină, atâta timp cât n'a căpătat altul de achizițiune, cu formele prevăzute de

7) Vezi Weiss, loc. cit., pag. 523, și Vincent et Pénaud, *Dictionnaire de droit international privé*. Annexion, cap I, No. 2.

legea civilă, și acest lucru nu se poate dovedi decât numai dela 1881, și încă cu oarecare rezerve asupra datei, de oarece și astăzi continuă a fi înscris în listele electorale în Bulgaria.

A treia eroare o comite d-l de Lapradelle când crede că Curtea noastră de casație consideră pe Gh. Stancef domiciliat în Dobrogea și îi refuză calitatea de român numai pentru motivul că avea rezidența în Bulgaria. Curtea noastră supremă nu întrebuințează nici cuvântul de «reședință», nici cuvântul «domiciliat», ci întrebuințează cuvântul «stabilit». Am spus mai sus că rău a făcut că nu a fost mai precisă, dar nu e permis să credem că prin «stabilit» a înțeles mai degrabă «reședință» decât «domiciliu». Unde se înșală d-l de Lapradelle, însă, fără posibilitate de discuție, este atunci când crede că Inalta Curte consideră pe Stancef ca «domiciliat» în Dobrogea. Ceeace rezultă din deciziunea Curței, este că Stancef nu eră nici «domiciliat», nici «rezident».

«Considerând că din aceste acte rezultă că tatăl apelantului, ca și bunicul și străbunicul acestuia, s'au ocupat întotdeauna cu creșterea vitelor; că în acest scop au avut pământ luat în dijmă în Dobrogea, în timpul dominațiunii otomane, pe care pășunau vitele, unde aveau și stână de oi; dâșii erau însă stabiliți cu familiile lor în Bulgaria, iar în Dobrogea nu veneau decât *cu ocaziunea ocupațiunii* lor de vite; că G. Stancef, împreună cu familia sa, între cari și apelantul, nu a părăsit Kotelul decât prin anul 1880 sau 81, *când au emigrat din Bulgaria și s'au stabilit în Dobrogea*»...

Iar în alt considerent:

«Că, în adevăr, prin cuvântul locuitor, legea, în art. 3, a înțeles pe acei cari erau stabiliți în Dobrogea la data acolo arătată, iar nu și pe acei cari erau stabiliți în alte țări și cari nu veneau în Dobrogea decât în mod vremelnic, ca să exploateze pământurile ce aveau acolo;

«Că în această situațiune se găsea George Stancef, el nu făcerea decât să trimită turmele sale în Dobrogea ca să pășuneze pe pământul ce i se concedase de guvernul otoman, locuința sa însă eră în Bulgaria, în Kotel, unde eră stabilit cu familia».

În fața unor considerente așa de clare, greșala d-lui de Lapradelle, care crede că Curtea consideră pe Stancef ca domiciliat în Dobrogea, nu se poate explica decât prin faptul că această deciziune i-a fost rău tradusă în limba franceză.

Celalt profesor francez e d-l Emanuel Lévy, dela facultatea de drept din Lyon, care examinează deciziunea noastră sub formă de scrisoare adresată D-rului Racovski.

D-l Lévy comite aceleași erori ca și d-l de Lapradelle, cu o circumstanță agravantă, și anume că din scrisoarea d-sale se «degajează» un sentiment combativ, care de obicei nu este întrebuințat de profesorii facultăților de drept din Franța, când adnotează o jurisprudență străină.

D-l Lévy crede că Curtea de casație consideră pe Stancef ca domiciliat în Dobrogea, și pornește un războiu contra acestei idei, spunându-ne o mulțime de lucruri bune, dar inutile, căci, repet încăodată că nu numai că din deciziunea care am examinat-o, nu rezultă că G. Stancef nu

eră domiciliat în Dobrogea, dar rezultă că avea și domiciliul și reședința în Bulgaria. Repet că numai o traducere proastă a deciziei Casației noastre a putut induce în eroare asupra acestui punct pe profesorii francezi.— D-*l* Lévy, ca și d-*l* de Lapradelle, consideră pe G. Stancef domiciliat în Dobrogea, fără însă a da alt argument decât afirmația următoare:

«Tribunalele caută intențiunea persoanei în chestiune, astfel cum ea rezultă din circumstanțele de fapt. Aici, este decisiv că tatăl Dv., obligat a alege între reședința sa din Kotel și domiciliul său din Dobrogea, să fi ales pe cel din urmă».

Simplă afirmare nedovedită, care are în contra ei: a) principiile legii civile asupra domiciliului; b) certificatele eliberate de primăria urbei Kotel, de unde rezultă că G. Stancef, care continuă a fi înscris și astăzi în listele electorale, nu s'a stabilit de fapt în Dobrogea decât la 1881.

Dr. Racovski combate și el deciziunea Curții de casație, dar în urma criticelor celor doi profesori din Franța, argumentele d-sale devin inutile.

(Va urmă).

ALFRED JUVARA

JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ

INALTA CURTE DE CASAȚIUNE ȘI JUSTIȚIE SECȚIUNEA III

Audiența dela 22 Septembrie 1909

Președința d-lui G. P. Petrescu, președinte

Ana M. Fuchs, personal și ca tutoare, cu Ministerul de finanțe

TIMBRU ȘI ÎNREGISTRARE. — STABILIMENTE PUBLICE CONSTITUITE ÎN SCOP DE BINEFACERE. — LEGATE. — TAXA LA CARE AU A FI SUPUSE. — ART. 48 DIN LEGEA TIMBRULUI. — CASARE.

Când instanța de fond constată în fapt că din statutele unor societăți rezultă că ele sunt niște stabilimente publice constituite în scop de binefacere, taxa de înregistrare la care au a fi supuse legatele făcute unor asemenea stabilimente, deși nerecunoscute ca persoane morale, este aceea de 2°/_o, prevăzută de art. 48 alin. 2 din legea timbrului.

No. 213. — Casată, în urma recursului făcut de Ana M. Fuchs, personal și ca tutoare, sentința tribunalului Ilfov, secția II, No. 17 din 1909, dată în proces cu Ministerul de finanțe.

S'au ascultat: d-*l* avocat Ath. Dumitrescu, în dezvoltarea motivelor de casare; d-*l* avocat C. Marinescu, în combateri; d-*l* procuror general C. R. Manolescu, în concluziuni.

Curtea, deliberând,
Asupra motivului de casare invocat:

«Exces de putere, rea interpretare a art. 48 § 7, precum și violarea § 2 de sub același articol din legea timbrului.

«Tribunalul, deși constată în fapt că societățile Ghemilas Chasodmi, Chevra Kedoșa și școala Iacob și Carolina Löbel sunt constituite în scop de binefacere, totuși zice că bine am fost impusă cu 12% pentru legatele lăsate de defunctul meu soț acelor stabilimente, sub cuvânt că le lipsese caracterul de perscane»

«Or, prin art. 48 alin. II, legiuitorul nu cere ca aceste instituțiuni să fie recunoscute ca persoane morale, cum pare a crede tribunalul, pentru ca legatele să fie impuse cu 2°/_o, ci numai ca să aibă un scop de binefacere, ceea ce, în fapt, constată și tribunalul.

«Tribunalul, aplicând în acest caz art. 48 alin. 7 din legea timbrului, numai prin exces de putere impune legatele cu 12°/_o, de oarece instituțiunile mai sus pomenite nu sunt nici persoane străine de orice grad de rudenie cu defunctul, căci este evident că prin această expresiune nu se poate înțelege decât persoanele fizice».

Având în vedere că din sentința supusă recursului rezultă că prin deciziunea Ministerului de finanțe No. 1968 din 1908, s'a impus activul succesoral al defunctului Jacques Fuchs;

Având în vedere că recurenta Ana M. Fuchs, soția defunctului Jacques Fuchs și tutoarea minorului rămas pe urma acestuia, a făcut apel la tribunal în contra taxărei Ministerului de finanțe, relativă la legatele lăsate mai multor societăți de binefacere, întrucât, după testamentul defunctului, taxele cuvenite fiscoi pentru aceste legate sunt în sarcina succesiunii;

Având în vedere că recurenta a susținut înaintea tribunalului că sus menționatele legate fiind în favoarea unor stabilimente de binefacere, potrivit art. 48 al. 2 din legea timbrului, trebuie să fie impuse cu 2°/_o, iar nu cu 12°/_o, cum sunt taxate prin decizia Ministerului de finanțe;

Că tribunalul, întemeindu-se pe dispozițiunile alin. 7 de sub art. 48 din legea timbrului, a respins apelul și a menținut taxarea legatelor de 12°/_o, pe motiv că societățile cărora s'a lăsat legatele nu sunt persoane morale;

Considerând că prin art. 48 alin. II din legea timbrului, se prevede că sunt supuse la taxa de înregistrare de 2°/_o legatele făcute stabilimentelor publice de binefacere și instrucțiune din țară;

Că, în specie, tribunalul examinând statutele societăților Ghemilas Chasodmi, Chevra Kedoșa, și a școalei Iacob și Carolina Löbel, cărora s'au lăsat legate, constată în fapt, că aceste stabilimente publice sunt constituite în scop de binefacere;

Că; față cu această constatare, tribunalul trebuia să facă aplicațiunea alin. II de sub art. 48 sus citat și să impună zisele legate cu 2°/_o;

Că neprocedând astfel și cerând ca aceste stabilimente să fie persoane morale, prin aceasta a aplicat greșit dispozițiunile art. 7 și a violat alin. II de sub art. 48 din legea timbrului;

Că, așa fiind, motivul invocat de recurentă găsindu-se întemeiat, sentința supusă recursului urmează a fi casată.

Pentru aceste motive, casează.

GRIGORE V. MANIU. — Explicațiuni teoretice și practice asupra Codului de comerț Român, Volumul III, coprinzând legile privitoare la persoana comerciantului și noțiuni relative la fondul comercial. — Tipogr. Gutenberg, Ioseph Göbl, București, 1909.

Prețul 12 Lei.

TRIBUNALUL JUDEȚULUI VASLUI

Audiența dela 12 Septembrie 1909

Președînța d-lui Ciprian Scripcă, judecător-unic

Gh. V. Motăș cu St. V. Motăș

SIMULAȚIUNE.— PĂRȚI CONTRACTANTE.— CEI DE AL TREILEA INTERESAȚI.— ART. 1175 CODUL CIVIL.

SIMULAȚIUNE.— EREDE REZERVATAR.— PROBA SIMULAȚIUNEI.

DONAȚIUNE DEGHIZATĂ.— VALABILITATE.— CONDIȚIUNI.

DONAȚIUNE.— CONSIMȚĂMÂNT.— VALABILITATEA LUI.

VICIU DE CONSIMȚĂMÂNT.— NULITATE.— CINE O POATE INVOCA.— RATIFICARE.

MĂRTURISIRE.— INDIVIZIBILITATEA EI.

1° Dovada simulațiunei între părțile contractante nu poate fi făcută în regulă generală, decât printr'un contra-înscris, și în lipsă de un asemenea act, prin martori sau prezumțiuni, dacă există un început de dovadă scrisă. Cei de al treilea interesați însă, pot dovedi simulațiunea prin orice dovadă legală.

2° Eredele rezervatar care ar tinde să dovedească simulațiunea unui act ca conținând o donațiune deghizată ce i-ar atinge rezerva, poate face dovada ei cu martori sau prezumțiuni, de oarece el nu se prezintă ca reprezentant a-l donatorului, ci ca terțiu, și mai ales că actul simulat fiind făcut tocmai pentru a-l lipsi pe dânsul de un drept ce i-l acordă legea, este în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă.

3° Donațiunile deghizate sau ascunse sub forma unor contracte cu titlu oneros, sunt valabile, destul numai ca aceste contracte să întrunească condițiunile cerute pentru perfectarea lor, și bine înțeles, aplicându-li-se toate celelalte reguli de fond dela donațiuni.

4° In contractul de donațiune — independent dacă e deghizată sau propriu zisă — unul din elementele esențiale este consimțământul valabil al părților, adică acest consimțământ să nu fie dat din eroare, surprins prin dol sau smuls prin violență.

5° Nulitatea ce rezultă dintr'un viciu de consimțământ, este o nulitate relativă, care nu poate fi invocată decât de partea al cărui consimțământ a fost viciat sau de către moștenitorii săi, și această nulitate poate fi chiar ratificată, atât în mod expres, cât și tacit.

6° Cu toate că mărturisirea judiciară nu poate fi în principiu divizibilă, totuș atunci când întrebarea e complexă și cuprinde fapte mărturisite cari n'au nici o legătură între ele, mărturisirea poate fi divizată.

Tribunalul,

Având în vedere, că Gh. V. Motăș, agricultor, domiciliat în comuna Chetrești, județul Vaslui, prin petiția neregistrată la No. 17541 din 1908, tinde a revendica dela

fratele său Stefan V. Motăș 7¹/₂ hectare pământ situat în acea comună, ca făcând parte din întinderea de 22 hectare pe cari le-a cumpărat dela mama sa Victoria Motăș cu actul autentificat de tribunalul Vaslui la No. 1444 din 1905 și transcris la No. 1209 din 1905, cerând tot deodată a fi obligat pârătul a-i plăti și venitul acestui pământ pe timp de 3 ani în valoare de 600 lei;

Având în vedere, că pârătul atât în ședința dela 17 Martie 1909, cât și astăzi a susținut că actul de vânzare prezentat de reclamant este un act simulat; că sub aparența acestui contract de vindere-cumpărare se ascunde o donațiune deghizată, și că, în tot cazul, actul este nul, consimțământul uneia din părțile contractate, și anume al Victoriei Motăș, fiind smuls prin violență;

Având în vedere, că, în ce privește dovada simulațiunei, pe când între părțile contractante nu se poate dovedi în regulă generală decât printr'un contra-înscris (art. 1175 codul civil) și în lipsă de un asemenea act secret, prin martori sau prezumțiuni, numai în caz că au un început de dovadă scrisă, din contră, cei de al treilea interesați o pot dovedi prin orice mijloace de dovadă legală (Alexandresco, tom V, p. 275);

Având în vedere, că, în specie, pârătul susține — ceea ce nu se contestă nici de reclamant — că stăpânește pământul ce se revendică, în calitate de moștenitor ab intestat al Victoriei Motăș, ca fiu al ei, deci ca erede rezervatar;

Considerând că, oridecâteori eredele rezervatar ar tinde a dovedi simulațiunea unui act ca conținând o donațiune deghizată, care i-ar atinge rezerva lui, el se prezintă nu ca reprezentant al donatorului, ci ca terțiu, căci se prezintă în puterea unui drept dela lege (Alexandresco, tom. IV, p. 171 și Baudry-Lacantinerie, vol. X, tom. I (1905), No. 1256), deci poate dovedi simulațiunea cu martori sau prezumțiuni, cu atât mai mult cu cât el nu-și poate procura o dovadă scrisă, căci actul simulat e făcut tocmai pentru a-l priva pe dânsul de un drept ce-i acordă legea;

Având în vedere, că din depunerile martorilor audiați în instanță, cât și din mărturisirea făcută de reclamant astăzi la interogator, se stabilește pe deplin că actul de vindere-cumpărare pe care se sprinjină reclamantul, este un act simulat; că, în fapt, sub masca lui se ascunde o donațiune, de oarece de fapt Victoria Motăș s'a desbrăcat de un bun al său, fără să primească vre-un preț contra valorii acestui bun;

Având în vedere, că reclamantul pretinde că mărturisirea lui trebuie ținută în seamă în întregime, adică să nu fie scindată, căci el zicând: «n'am dat mamei mele nici un ban» adaugă: «pentru că am dat acești 3000 lei pentru datoriile pământului»;

Considerând că deși în principiu mărturisirea judiciară este indivizibilă, totuș, în cazul de față, în mărturisirea complexă a reclamantului, faptul numărării prețului vânzării este independent de faptul că ar fi plătit niște da-

torii ale Victoriei Motăș, ambele fapte așa cum sunt mărturisite n-au nici o legătură între ele, așa că mărturisirea este divizibilă ;

Că, mai mult, în specie mărturisirea poate fi scindată întrucât ea nu este singura dovadă invocată ;

Având în vedere că fiind stabilit că în actul de vânzare prezentat de reclamant se ascunde o donațiune, cată a se ști dacă o asemenea donațiune deghizată e valabilă sau nu ;

Având în vedere că o jurisprudență constantă și în Franța și la noi, cum și o parte a doctrinei recunoaște valabilitatea donațiilor deghizate, ascunse sub aparența unor contracte oneroase, destul numai că aceste contracte să întrunească condițiunile cerute pentru perfecțiunea lor (Baudry, vol. X. t. I, No. 1242) bine înțeles aplicându-se toate celelalte reguli de fond cum și cele privitoare la natura contractuală a donațiilor ;

Considerând deci că, în specie, fiind vorba de o donațiune deghizată, reclamantul își poate întemeia acțiunea sa pe calitatea de donatar ; dar întrucât din răspunsul la interogator dat de însuși reclamantul (proces-verbal din 17 Martie 1909), că Victoria Motăș nu a mai avut alt pământ decât cele 22 hectare prevăzute în actul de vânzare și că pe urma ei n'a rămas nici un soi de avere mobilă (proces-verbal din 10 Septembrie 1909), se stabilește că cele 22 hectare pământ, cari fac obiectul actului de vindere-cumpărare, deci și al donațiunei deghizate, reprezintă toată averea rămasă pe urma defunctei Victoria Motăș, și întrucât se recunoaște de părți că pe urma ei au rămas trei fii, adică părțile din proces și Nică Motăș, rezultă în definitiv că donațiunea, deși nu ar putea fi anulată ca fiind deghizată, cu atât mai mult că e îmbrăcată în formele solemne ale autenticității, totuși ea este reductibilă, întrucât se atinge rezervă pârâtului, art. 847 codul civil fiind general, deci aplicabil și donațiilor deghizate ;

Rezultă deci din acest punct de vedere, că la acțiunea în revendicare a reclamantului, sprijinindu-și dreptul său pe această donațiune deghizată, pârâtul ca erede rezervatar poate opune reducțiunea acestei donațiuni în limitele cotității disponibile, bine înțeles dacă ar dovedi că a acceptat moștenirea, — ceeace nici nu s'a discutat — dar în acest caz, acțiunea în revendicare ar fi rău introdusă, fiind locul a se face o devizare între părți ;

Având în vedere însă că, independent de aceste considerațiuni, primează susținerea pârâtului că titlul pe care se întemeiază reclamantul, actul de vindere-cumpărare, sub haina căruia se ascunde o donațiune deghizată, este viciat, consimțământul Victoriei Motăș fiind smuls prin violență ;

Având în vedere că reclamantul, prin avocații săi, din capul locului a susținut că un act simulat trebuind a fi rezultatul concursului de voință a două persoane ; că dacă există violență nu poate exista simulațiune, ceeace

este cu desăvârșire neîntemeiat, căci dacă de obicei se întâmplă ca două părți voind să facă între ele un contract de donațiune, de comun acord se înțeleg a l'îmbrăca în formele unui act de vânzare, se poate prea bine ca una din părți, fie prin fraudă, fie exercitând violență asupra celeilalte părți, să-i stoarcă consimțământul pentru a face un act simulat ;

Având în vedere că și la contractul de donațiune — fie donațiune propriu zisă, fie donațiune deghizată, — ca la orice contract, unul din elementele esențiale este consimțământul valabil al părților ; că consimțământul nu nu este valabil când este dat din eroare surprins prin dol sau stors prin violență, că prin urmare violența constituie un viciu de consimțământ care face contractul anulabil ;

Având în vedere că nulitatea ce rezultă dintr'un viciu de consimțământ este o nulitate relativă, care nu poate deci fi invocată decât de partea al cărei consimțământ a fost viciat și de către moștenitorii săi ;

Având în vedere că pârâtul Ștefan Motăș este moștenitorul Victoriei Motăș al cărei consimțământ se pretinde a fi viciat ;

Având în vedere că pentru ca violența să poată da dreptul de a cere anularea unui contract, trebuie să întrunească condițiunile prevăzute de art. 956 codul civil, că violența consistă în acte de constrângere fizică sau morală, exercitate asupra unei persoane în scop de a-i smulge consimțământul ce nu voește a-l da (Alexandresco tom. V. p. 58) ;

Având în vedere că pârâtul pretinde că Victoria Motăș a consimțit la actul de vânzare sub imperiul unei violențe ce s'ar fi exercitat asupra ei de Gh. Motăș, cealaltă parte contractantă ; că aceste împrejurări fiind chestiuni de fapt, s'a admis dovada cu martori ;

Având în vedere că din depunerile martorilor Ioan Grecu, Petrache Hagiu și Mihai Grecu, invocați de pârât, se stabilește că înainte de a se face actul de vânzare, Victoria Motăș li s'a plâns că Gh. Motăș o ținea de rău că nu-i face vânzător pe numele său pământul ; că «o silea să-i treacă pământul, că chiar o bătea ca să-i treacă pământul pe numele lui ; pentru că nu'i face actul de vânzare, de aceia o bătea», s'a jeliuit Victoria Motăș lui Mihai Grecu ;

Având în vedere că arătările acestor martori sunt întărite și prin arătările martorilor Gh. Berdea și Gh. Mihalcea, propuși de către reclamant în contra dovadă, cari arată că au auzit și ei că Gh. Motăș ar fi bătut pe Victoria Motăș pentru ca să vie să-i facă acte de vânzare pentru pământ, adaogând că știe aceasta tot satul ;

Având în vedere că, în afară de aceste dovezi, că consimțământul Victoriei Motăș a fost smuls prin violență, se mai deduce din împrejurările stabilite prin martori și interogatorul părților ; că Victoria Motăș rămăsese văduvă la o vârstă înaintată, de 60—70 ani și se găsește

fără nici o avere, — pământul de 22 hectare, care eră dota ei dela părinți fiind cedat de mai înainte către fii săi, dintre cari Gh. Motăș stăpânea peste 10 hectare, — neputându-se hrăni singură din munca brațelor, fiind bătrână, este nevoită să știe în casă vreunui din fiii săi, neânțelegându-se cu soția lui St. Motăș, e silită a recurge la ajutorul lui Gh. Motăș la care a stat în ultimii ani înainte de a face vânzarea; pe de altă parte, Gh. Motăș dorind de a cumula cât mai multă avere, pe motiv că plătea oare-cari datorii ce erau asupra pământului, de pe care de altfel el singur luă toate foloasele — și pe motiv că o ținea pe mama sa, o stăpânea moralmente, se făcuse stăpân pe voința ei și pentru că la moartea mamei să nu mai împartă averea mamei cu frații săi, el concepe ideea de a simula un act de vânzare;

Că Victoria Motăș, când a făcut actul se găsea sub puterea morală a fiului său Gheorghe, fiind astfel în neputință de a avea altă voință decât aceea a fiului său, rezultă din mărturiile și împrejurările de mai sus; o dovadă mai mult e că la primărie se prezintă pentru a cere certificatul că are pământ, alături cu fiul său Gheorghe la Vaslui, la martorul I. Mărdărescu vine alături de fiul ei, și mărturisește lui Mărdărescu, la care venise întâi ca să le scrie actul, că vinde pământul fiului său Gheorghe pentru că o ține în casă, de unde rezultă prezumțiunea, că Gh. Motăș, pe lângă că o bătea, o amenința neconștient să o svârle dela casa lui, — cum a și făcut îndată ce a pus mâna pe act, — ceea ce constituie pentru dânsa un rău considerabil și iminent;

Având în vedere că în materie de contracte gratuite nu e nevoie ca violența să fie atât de gravă ca la contractele oneroase, destul că violența ce s'a exercitat asupra dispunătorului să fi fost de natură a-i paraliza libertatea de a dispune cum voia (Baudry, vol. X, t. I, No. 264);

Având în vedere că reclamanțul, prin avocații săi, mai pretinde că chiar dacă actul ar fi viciat prin violență, totuși întrucât dela încetarea violențelor, după ce a făcut actul Victoria Motăș mai trăește câți-va ani la Ștefan Motăș și apoi la o soră a ei unde a și murit și nu a reclamat în acest interval, înseamnă că a aprobat tacit convențiunea;

Considerând că această obiecțiune nu poate fi ținută în seamă, de oarece, deși în principiu nulitatea relativă rezultând din violență poate fi ratificată atât expres cât și tacit, — în specie nu poate fi vorba de o ratificare tacită, întrucât dela încetarea violenței n'au trecut 10 ani, fără ca partea violentată să fi cerut anularea actului, nici Victoria Motăș nu și-a executat de bună voe cât a trăit obligația sa de a da tot pământul în stăpânire, căci o parte îl avea Gh. Motăș încă înainte de act, iar celelalte 7 1/2 hectare le-a stăpânit mai departe Șt. Motăș, fără ca adevărata proprietară Victoria Motăș să'l fi dat în stăpânirea lui Gh. Motăș, cu toate că acesta în dragostea sa de fiu, a bătut-o ca să-l pue în stăpânire;

Considerând astfel că ținând seamă de depunerile martorilor și de prezumțiunile rezultând din împrejurările arătate, ținând seamă de sex, de etate și de condiția socială, femeie de țară neștiitoare de carte, rezultă suficiente dovezi cari fac convingerea că Victoria Motăș nu și-a dat consimțământul la acel act de vânzare din liberă voință, ci silită de fiul ei Gh. Motăș, care a exercitat asupra ei atât acte de violente fizice (loviri) cât și violente morale (amenințări) spre a'i smulge consimțământul;

Că, așa fiind, contractul de vânzare pe care se întemeiază reclamantul, fie considerat ca act de vânzare, fie ca o donațiune deghizată, este nul, așa că acțiunea sa urmează a fi respinsă ca neântemeiată.

Pentru aceste motive, respinge acțiunea.

Semnat, Ciprian Scripcă.

Observațiune.— Sentința tribunalului Vaslui, ce publicăm mai sus, este conformă doctrinei și jurisprudenței generalmente admisă atât în privința dovedirii simulațiunii și a divizibilității mărturisirei complexe, cât și a celorlalte puncte decise.

Singurul punct din sentința tribunalului asupra căruia facem rezervele noastre, este asupra validității donațiunilor deghizate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros.

Este adevărat că jurisprudența și o parte din doctrină recunosc validitatea acestor donațiuni, însă jurisprudența este, în această privință, aspru criticată de către d-l D. Alexandresco. Iată, în adevăr, cum se exprimă acest autor:

«Validitatea donațiunilor deghizate este în genere admisă atât la noi cât și în Franța. Câteva Curți de apel, între altele cea din Iași¹⁾, s'au încercat a protesta în contra unei teorii, care permite de a călea legea și de a înlătura prescripțiile ei printr'o mincună, însă această protestare timidă este zadarnică, căci deciziile lor sunt casate fără cruțare, iar o teorie stranie și contrară legii triumfă, încât jurisconsultul se găsește dezarmat, unii din ei renunțând chiar și desnădăjduind de a răsturna o doctrină aproape unanimă și constantă. Este de regretat însă că jurisprudența s'a substituit legii, Curtea de casație trebuie să tindă, în adevăr, a stabili o uniformitate de jurisprudență; scopul acestei jurisprudențe nu este însă de a modifica și îndrepta legea, ci de a o menține și a face ca ea să fie de toți respectată»²⁾.

În cât privește argumentele cari se invoacă atât pentru validitatea cât și contra validității donațiunilor deghizate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros, vezi de acelaș autor, tom. IV al Comentariilor sale, p. 160—164 (ed. 1-a), precum și *Droit ancien et moderne de la Roumanie*, p. 200, nota 2 și p. 450, text și note. S. R.

1) Curtea Iași, *Dreptul* No. 4 din 1881 (decizie casată). Vezi și Trib. Gorj, *Dreptul* No. 67 din 1891.

2) *Dreptul civil român*, tom. V, pag. 270, nota 2.

A apărut tomul IX (partea I-a) din **Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului civil român**,

DE

DIMITRIE ALEXANDRESCO

Comentariul art. 1410—1490, 1902 din codul civil

Acest volum cuprinde studii amănunțite asupra legii proprietarilor, precum și asupra bezmanului, embaticului sau emfitezei.

Prețul 10 lei.